

Trăsături ale politicii de alianțe a P.C.R. până în august 1944

Conf. univ. dr. Mihai Fătu

Problematica complexă a alianțelor politice a reținut și reține tot mai insistent atenția unor cercuri largi de politologi, istorici, filozofi, oameni politici de cele mai diferite orientări din lumea zilelor noastre. Acest interes este produsul nemijlocit al marilor transformări social-politice ce au loc pe toate meridianele globului, produsul căutărilor tot mai asidue ale omenirii de a stabili noi raporturi între popoare, țări, națiuni, care să asigure progresul social general, pacea și securitate mondială.

În conexiunea profundelor metamorfoze ce au loc în zilele noastre în planul vieții politice internaționale, valorificarea experienței politice, trecute și prezente, a partidelor comuniste ca forțe politice de prim rang în determinarea destinului omenirii, atragerea în șuvoiul mișcării social-politice pentru progres a tuturor forțelor interesate și capabile să contribuie la această evoluție, capătă o semnificație tot mai mare.

După cum bine se știe *efortul politologiei ca știință* este concentrat, într-o mare măsură, *spre definirea conceptului, a dimensiunilor, a componentelor alianțelor politice în contextul lumii contemporane. Dar, această definiție reclamă tot mai mult și valorificarea, reexaminarea experienței istorice a mișcării comuniste, muncitorești și democratice în acest domeniu.*

Valorificarea acestei experiențe are pentru noi, comuniștii români, o importanță aparte tocmai pentru faptul că partidul nostru, unul din detașamentele cele mai active ale mișcării comuniste, muncitorești, democratice, progresiste din epoca contemporană întru stabilirea unei noi ordini economice și politice mondiale, posedă o bogată experiență și în acest domeniu, pentru faptul că propria noastră istorie este plină de învățăminte, cu o profundă rezonanță în zilele noastre, inclusiv în domeniul alianțelor politice. Deslușirea, reevaluarea acestei experiențe istorice prezintă un mare interes pentru activitatea politică a României socialiste, a partidului nostru comunist, precum și pentru largi cercuri politice progresiste din întreaga lume.

În această largă viziune studiul pe care l-am elaborat surprinde câteva trăsături ale politicii de alianțe promovată de Partidul Comunist Român în perioada anterioară revoluției democrat-populare, trăsături care, într-un mod sau altul, au avut și au o evidentă notă de permanență.

Înțelegerea aprofundată a politicii actuale, a Partidului Comunist Român, inclusiv în domeniul alianțelor politice, este cu neputință fără a cunoaște și lua în seamă niște particularități generale ale evoluției istoriei poporului român, îndeosebi începînd cu epoca modernă, a istoriei mișcării muncitorești și socialiste, a istoriei Partidului Comunist Român. Una din aceste particularități o constituie lupta unită, în momente hotărîtoare, de răscruce a istoriei noastre, a întregului popor român, a forțelor sale înaintate, progresiste, revoluționare pentru înfăptuirea marilor sale deziderate sociale, politice, naționale.

Dinamica procesului istoric al României epocii moderne și contemporane a fost determinată atît de *lupta de clasă* dintre masele muncitoare și clasele exploatare, forță motrice a dezvoltării societății împărțită în clase antagoniste, cît și de *unitatea națională*, reclamată obiectiv de particularitățile evoluției, sub acest aspect, a națiunii române. Dealtminteri, această situație a fost prezentă în viața multor popoare mai cu seamă din țările mici și mijlocii. Cele două laturi — *lupta de clasă și lupta pentru unitate națională, statală* — au fost prezente, s-au îngemănat dialectic de-a lungul întregii perioade de existență a claselor antagoniste, precum și a problemelor de ordin național, statal, teritorial, fiecare situîndu-se pe primul plan, fără a exclude pe cealaltă, atunci cînd situația internă și internațională obliga și permitea soluționarea unor deziderate arzătoare de ordin național sau social. O astfel de dialectică istorică, care și-a pus hotărîtor amprenta pe alianțele politice realizate de-a lungul a multor decenii între diferite forțe politice și sociale, își va face loc și va primi contururi materiale, tot mai vizibile, odată cu încheierea și determinarea sistemului politic rezultat din noua fizionomie a societății românești antrenată pe calea dezvoltării capitaliste.

Apariția pe scena vieții politice românești a mișcării muncitorești și a forței sale politice, mișcarea socialistă și apoi, începînd cu primăvara anului 1893, a partidului politic marxist al clasei muncitoare, a influențat hotărîtor întregul curs al istoriei moderne a României. Mișcarea muncitorească și socialistă din România a fost, de la început, exponenta cea mai fidelă a aspirațiilor fundamentale ale poporului român, situîndu-se în fruntea luptei pentru progres social-economic, pentru libertate și independență națională, pentru socialism; ea a constituit o parte organică, cea mai avansată forță a poporului nostru. Partidul marxist al clasei muncitoare din țara noastră a promovat largi deschideri către toate acele formațiuni politice și profesionale care erau animate de idealurile nobile ale progresului țării; el nu a fost o formațiune politică „închisă”, sectară, izolată, închisată în niște canoane programatice, imuabile, care să-l priveze de posibilitatea de a-și îndeplini menirea sa istorică ca detașament revoluționar al clasei muncitoare, al tuturor celor ce muncesc.

Evoluția evenimentelor politice interne și internaționale care s-a succedat odată cu începutul primului război mondial, în anul 1914, a pus toate forțele politice din România, inclusiv pe socialiști, în fața unor probleme cărora trebuiau să le găsească soluții adecvate intereselor supreme ale României. Este un mare merit al socialiștilor români că s-au plasat, și în aceste momente hotărîtoare pentru destinele poporului român, pe

cea mai avansată poziție. Fără a fi partizanii colaborării politice, pe nici un plan, cu liberalii sau cu vreun alt partid burghezo-moșieresc, socialiștii au înțeles necesitatea de a se situa ferm pe pozițiile care vizau apărarea intereselor supreme ale națiunii, culminând cu participarea efectivă a socialiștilor la frământările politice consacrate desăvârșirii unității statale a poporului român în anul 1918.

Ascuțirea contradicțiilor de clasă după primul război mondial a condus la adâncirea procesului de radicalizare, de călire politică și ideologică revoluționară, marxistă, a mișcării muncitorești și socialiste, inclusiv la cristalizarea pozițiilor partidului socialist în domeniul alianțelor politice, potrivit noii etape de dezvoltare istorică a României. Dominanta poziției partidului comunist, după crearea sa în 1921, în acest sens, o constituie încercarea de a sublinia deosebirea sa radicală, pe toate planurile, față de orice alt partid existent în tabloul politic românesc al vremii.

Această strategie politică rezulta din experiența îndelungată a mișcării socialiste, referitoare la colaborarea cu alte forțe politice neproletare, experiență ce imprima partidului clasei muncitoare o atitudine elastică dar, în același timp prudentă, în contractarea unor acorduri de colaborare cu alte formațiuni politice, îndeosebi din galeria celor burgheze. Ea însă nu a dus la o închistare a partidului comunist, nu a privat partidul de posibilitatea de a participa la viața politică românească precum și de a tatonă posibilitățile unor deschideri spre alte grupări și forțe politice democratice, neproletare, dispuse la colaborare pe linia realizării unor deziderate comune.

În anii următori partidul comunist a întreprins numeroase acțiuni pentru participarea sa la viața politică a țării (alegeri generale sau comunale) în scopul apărării intereselor maselor muncitoare — cooperarea cu partidul țărănesc, iar mai târziu cu Partidul Național Țărănesc, precum și cu alte forțe politice în care se găseau mase. Experiența acumulată în această perioadă și cu deosebire în anii crizei economice (1929—1933) a fost ridicată pe trepte superioare în perioada luptei antifasciste ce a avut loc după 1933. În acest nou context istoric, Partidul Comunist a desfășurat o vastă activitate politică pentru definirea liniei sale politice, a formelor și metodelor de luptă necesare raliei în jurul clasei muncitoare pe o platformă comună a tuturor forțelor patriotice, democratice interesate în apărarea țării împotriva pericolului fascist. Partidul Comunist a sesizat, încă de la început, pericolul ce plana asupra României din partea Germaniei naziste; a înțeles faptul că numai antrenând în această luptă toate forțele sociale și politice democratice, naționale, antifasciste și realizând colaborarea cu diferite organizații politice și obștești, pe o platformă comună puteau fi înlăptuite comandamentele supreme ale poporului român împotriva fascismului.

Linia generală politică promovată de Partidul Comunist Român privitoare la realizarea unui larg front care să antreneze toate forțele naționale, democratice în apărarea intereselor supreme ale României împotriva primejdiei fasciste, a început să prindă viață încă de la primele

inceputuri ale luptei antifasciste din România. Experiența acumulată în această fază va fi valorificată pe planuri superioare în lupta pentru realizarea Frontului Popular Antifascist. Pozițiile refractare ale unor lideri ai partidelor burghezo-democrate, ai Partidului social-democrat, față de efortul partidului comunist de a valorifica potențialul de luptă al națiunii române pentru stăvilirea primejdiei fasciste, au cauzat importante prejudicii intereselor fundamentale ale poporului român.

Începînd cu anul 1938 efortul partidului comunist a fost îndreptat spre sintetizarea tuturor concluziilor de ordin politic, tactic, oferite de experiența anterioară a tuturor forțelor politice naționale, democratice, antifasciste și a determinat, pe această bază, conduita sa față de acestea precum și față de totalitatea problemelor cu care era confruntată națiunea română. El a promovat necesitatea imperioasă a unității tuturor forțelor naționale împotriva dictaturii regale, a forțelor fasciste interne și externe, pentru păstrarea rinduielilor democratice, parlamentare, a intereselor materiale și spirituale ale covârșitoarei majorități a națiunii române. Iar, la sfîrșitul anului 1938, partidul comunist a supus unei ample analize autocritice conduita și tactica anterioară într-o scamă de domenii și laturi fundamentale ale politicii sale de alianțe. Combătînd unele reminiscențe de sectarism prezente încă în rîndul partidului, P.C.R. sublinia că „Frontul unic este cu puțință, pentru că, marca masă a social-democraților, cu toate concluziile, cu toate părerile greșite, este socialistă, democratică, pacifică, cinstită, un mare număr de funcționari (activiști — *n.n.*) ai P.S.D. și ai C.G.M. sînt hotărîți pentru democrație, hotărîți pentru pace, hotărîți contra exploatării capitaliste”¹.

În mod autocritic a fost reexaminată și poziția P.C.R. față de guvernul liberal Tătărescu în anii 1934—1935, întrucît, pornind de la analiza insuficient de realistă a situației politicii interne și a caracterului așa-zis fascist al guvernului Tătărescu, P.C.R. a îndreptat focul principal împotriva acestuia și nu împotriva Gărzii de fier și a Partidului Național Creștin, principalele forțe politice interne purtătoare ale fascismului și apărătoare ale expansiunii Germaniei naziste în România. În acest context general o importanță de cea mai mare greutate pe linia creșterii rolului P.C.R. ca forța politică cea mai avansată a poporului român pentru coalizarea tuturor forțelor sale înaintate, democratice în apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării, a avut-o reexaminarea critică a poziției comuniștilor români față de problema națională și cu deosebire față de falsă lozincă a autodeterminării unor teritorii românești pînă la despărțirea de statul român.

Sinteza rezultatelor acestei reexaminări critice a propriei sale tactici în domeniul alianțelor politice și-a găsit o strălucită confirmare și materializare în stabilirea următoarelor poziții principale ale partidului comunist față de toate celelalte forțe naționale, democratice, antifasciste ale epocii.

În aceste împrejurări, în care Partidul Comunist Român, exponentul cel mai fidel al aspirațiilor fundamentale ale poporului român de a-și păstra independența și integritatea teritorială, desfășura o vastă activitate

¹ „Știința”, nr. 14 din 25 noiembrie 1938.

politică pentru a traduce în viață aceste aspirații, în viața partidului nostru au intervenit o seamă de schimbări cu multiple efecte negative atât asupra partidului însuși, cât și a luptei generale a poporului român, împotriva pericolului fascist, pentru apărarea ființei sale naționale și a integrității teritoriale a țării.

Comuniștii români nu au încetat să considere fascismul și Germania ca principalul pericol pentru România. Instaurarea dictaturii militarofasciste, în septembrie 1940, antrenarea țării în sfera de interese a celui de-al III-lea Reich și în războiul hitlerist pe care poporul român nu l-a dorit, dar i-a fost impus, împotriva U.R.S.S., au adus mari daune materiale și morale poporului român, au afectat grav independența națională. Aceasta a pus în fața poporului nostru, a tuturor forțelor politice naționale, antihitleriste, o multitudine de sarcini noi pe linia luptei pentru salvagardarea țării, înlăturarea ocupanților naziști și a regimului de dictatură militarofascistă, recuștigarea deplinei independențe și suveranității naționale ș.a.

În aceste noi și grave împrejurări istorice, partidul comunist, valorificând experiența sa anterioară în lupta pentru apărarea intereselor supreme ale națiunii române, a continuat să se situeze în fruntea luptei forțelor naționale, antihitleriste pentru eliberarea țării de sub dominația Germaniei, înlăturarea regimului de dictatură militarofascistă și dezangajarea țării din războiul antisovietic.

Pe măsura amplificării ocupării țării de către Germania nazistă, a adâncirii consecințelor nefaste ale instaurării regimului de dictatură militarofascistă și angajării României în sfera de interese ale Germaniei, partidul comunist a desfășurat o vastă activitate politică pentru dezvoltarea în fața opiniei publice largi a situației grave în care se găsea țara. Dovedind elasticitate politică și luând în seamă caracterul contradictoriu a unității unui astfel de front național, ca și lipsa lui de omogenitate sub aspect social și politic, partidul comunist și-a afirmat hotărârea de a colabora, cu toate forțele naționale antihitleriste, pentru înlăturarea sarcinilor fundamentale ale mișcării de rezistență, eliminând treptat orice lozinci care puteau să împiedice realizarea unității de luptă ale națiunii române. Pe măsura agravării situației poporului român, a creșterii pericolului transformării țării într-un teatru de operațiuni militare, cu toate consecințele ce decurgeau de aici, partidul comunist și-a intensificat eforturile pentru unirea tuturor forțelor naționale în vederea salvării țării. În Hotărârea Comitetului Central al P.C.R. din iunie 1943 sînt examinate noile condiții interne și internaționale care reclamau imperios înlăturarea grabnică a unității tuturor forțelor naționale ale țării, fără deosebire de partid și religie în Frontul Unic Patriotic Antihitlerist al poporului propunînd tuturor partidelor și organizațiilor patriotice formarea unui Comitet Național de luptă pentru eliberarea țării „care să întrunească toate forțele naționale, fără deosebire de clasă, partid și religie”².

Pentru realizarea acestor sarcini majore, pe lângă forțele politice muncitorești-țărănești, P.C.R., a situat în cimpul preocupărilor sale și

² Arhiva I.S.I.S.P., Cota Ab XXII-1.

partidele „istorice”. Partidul comunist a întreprins numeroase acțiuni pentru a determina ralierea acestora în jurul celorlalte forțe naționale, antihitleriste pentru crearea aceluiași larg Front Unic Național de luptă antihitleristă, pornind de la faptul obiectiv că : sub influența lor politică și ideologică se aflau mase importante de oameni aparținând diferitelor categorii sociale, de la burghezie la țărănime și muncitorime ; că liderii acestor partide și importante grupări de cadre din jurul lor se împotriveau cotropitorilor hitleriști și în multe privințe și guvernului antonescian ; că ele constituiau forțe politice care contribuiseră activ la realizarea unității naționale a poporului român ; că se pronunțau pentru restabilirea independenței naționale și crearea condițiilor anulării verdictului fascist de la Viena etc. Deși urmăreau scopuri proprii de clasă, dar opunându-se ocupanților nazisti, războiului hitlerist și în unele direcții și regimului politic al lui Ion Antonescu, partidele burghezo-democratice, „istorice” constituiau importante rezerve ale forțelor antifasciste și nu rezerve politice ale regimului dictatorial.

În afara preocupărilor constante pentru atragerea partidelor burghezo-democratice într-un front unic național, partidul comunist a desfășurat o vastă activitate politică în rindul tuturor acelor cercuri ale opiniei publice care nu aparțineau vreunui partid sau organizații politice dar care erau animate de dorința și erau gata de a lupta pentru salvarea țării din catastrofa în care era angajată. În acest sens, o atenție deosebită a fost acordată intelectualității și altor categorii sociale și profesionale mijlocii, în vederea atragerii lor organizate într-o acțiune comună cu partidul comunist și celelalte forțe naționale la mișcarea de rezistență antihitleristă.

Partidul Comunist Român pornea de la faptul obiectiv că dintre toate clasele și grupurile sociale aflate în peisajul social al epocii numai proletariatul era capabil, prin totalitatea trăsăturilor sale sociale și morale, să constituie forța socială hotărâtoare a mișcării de rezistență antihitleristă, să devină nucleul în jurul căruia să se polarizeze toate celelalte forțe sociale, politice, profesionale interesate în salvarea țării. Cu toate că nu avea un partid politic unic bazat pe aceeași concepție tactică, totuși faptul că interesele sale de clasă, supreme aveau un caracter unitar, că de-a lungul întregii sale activități de clasă socială de sine stătătoare, distinctă, a acționat unitar în vederea înlăturării idealurilor ei fundamentale, care coincideau cu idealurile de progres ale întregului popor, că proletariatul s-a situat în toată perioada anterioară în fruntea luptei antifasciste, în fruntea tuturor forțelor naționale pentru stăvilirea ofensivei fasciste și apărarea intereselor supreme ale țării — aceștia constituiau factori de ordin obiectiv care reclamau ca proletariatul să-și îndeplinească, pe mai departe și în noul context istoric, rolul de forță socială determinantă a mișcării de rezistență antihitleristă. De aici decurgea, în chip necesar, realizarea unității de acțiune și între partidele politice ale clasei muncitoare — Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, în cadrul Frontului politic Muncitoresc. Pentru înlăturarea acestui obiectiv *esențial* al întregii politici de alianță preconizată de P.C.R. pledau o seamă de factori de bază, mult mai favorizanți față de perioada anterioară războiului. În primul rînd, acuitatea sarcinilor impuse de necesitatea concentrării tuturor forțelor naționale, antihitleriste, pentru salvarea imediată a țării, în care proces

partidelor muncitorești le revenea rolul hotărâtor ; în al doilea rând, faptul că dintre toate forțele politice naționale, antihitleriste, existente în România epocii cele două partide muncitorești, prin faptul însăși că reprezentau clasa muncitoare și, în ciuda unor deosebiri de vederi și concepții, mai cu seamă de ordin tactic, erau purtătoarele teoriei revoluționare marxiste, constituiau partea cea mai avansată, de stînga a frontului larg al forțelor naționale, cu potențe de luptă înfinit superioare tuturor celorlalte forțe ; în al treilea rând faptul că, deosebirile de vederi, ba chiar pozițiile contradictorii pe care se situa în unele probleme politice și ideologice nu prevalau, nu erau mai puternice decît elementele de unitate, care le permiteau apropierea și realizarea unității lor de luptă ; în al patrulea rând ambele partide parcurseseră o anumită etapă istorică cînd și-au dat seama de daunele mari ale sciziei politice și profesionale ale clasei muncitoare, reținînd concluziile majore privind necesitatea imperioasă a refacerii unității, mai cu seamă în asemenea momente efectiv dramatice, în care se găsea poporul român ; în al cincilea rând, ambele partide au verificat în practică posibilitatea reală a apropierii lor în lupta pentru apărarea intereselor nu numai ale clasei muncitoare ci ale întregului popor, ale întregii națiuni.

În această optică generală privit, momentul realizării Frontului Unic Muncitoresc la jumătatea lunii aprilie 1944 era o încununare cu valențe dintre cele mai adînci a politicii de alianță promovată de partidul comunist, politică care a prins rădăcini și a pus stăpînire pe conștiința, pe modul de gîndire și acțiune nu numai a conducătorilor social-democrați ci și pe masa mare a clasei muncitoare, comunistă, social-democrată sau fără partid, element care a constituit mobilul hotărîtor care a condus la actul formal concretizat în manifestul de la 1 mai 1944. F.U.M. era un produs nu numai al partidului comunist ci al clasei ca atare, al clasei muncitoare în *realitate unită*, care dăduse prin natura particularităților ei de clasă acest front unic, îl realizase în fapt cu mult timp înainte, îl purta în conștiința și acțiunile sale încă de la apariția ei pe scena istoriei. Frontul Unic Muncitoresc realizat între P.C.R. și P.S.D. în aprilie 1944 nu era deci, decît o conștiințare politică a unei realități existente întotdeauna în rîndurile proletariatului român.

Eforturile partidului comunist de a realiza unitatea în lupta de rezistență antihitleristă a tuturor forțelor naționale interesate în salvarea țării s-au materializat, în acești ani, și în realizarea Frontului Patriotic Antihitlerist (1943) a coaliției național-democrate în mai 1944 ; atragerea unor importante cercuri de cadre militare în acțiunile ce vizau înfăptuirea principalelor obiective ale luptei antihitleriste ale poporului român.

În finalul analizei politicii de alianțe promovată de P.C.R. în anii 1940—1944 se impune întrebarea dacă în România a fost sau nu realizat un Front Unic Național care să cuprindă toate forțele sociale și politice, personalitățile indiferent de apartenența lor de clasă, partid politic, credință religioasă, naționalitatea, vîrsta sau sexul, animate însă de hotărîrea de a contribui la rezolvarea marilor probleme cu care s-a confruntat poporul român începînd cu septembrie 1940 și mai cu seamă cu 22 iunie 1941. Un răspuns scurt, nu poate fi altul decît DA ! Acest DA, formulat fără echivoc însă poartă în sine niște particularități și obligă la niște reflexii. Frontul Unic Național, preconizat de partidul comunist începînd

cu 8 iulie 1941, nu avea, evident, în vara anului 1944, în preajma insurrecției, o fizionomie organizatorică așa cum partidul o intuise atunci și pentru care a militat în continuare pînă la 20 iulie 1944, adică un organism cu o structură interioară, sub aspect organizatoric, riguros edificată de jos pînă sus, cu un singur organ central coordonator cu drept de decizie pentru toate formațiunile politice, profesionale sau personalitățile afiliate. În vara anului 1944 existau acorduri încheiate, între Partidul comunist și Partidul social-democrat, cu Partidul național-țărănesc, Partidul național-liberal, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Madosz-ul, Apărarea patriotică, Partidul național democrat, gruparea țărănistă Ralea, cercurile palatului regal, inclusiv regele, adică *toate* forțele naționale, caracterizate printr-o mare varietate de concepții politice, extrem de diverse din punct de vedere social, dimpotrivă aflate, pe acest plan, pe poziții opuse, pline de contradicții ireconciliabile, cu scopuri de perspectivă dintre cele mai diferite. Aceste acorduri s-au materializat în diferite formațiuni organizatorice: Frontul Patriotic Antihitlerist, Frontul Unic Muncitoresc, Blocul Național Democratic, o coaliție național-democratică, formațiuni care reprezentau, într-un mod sau altul, toate clasele și grupurile sociale, politice, profesionale, religioase de la burghezie și moșierime la proletariat, de la comuniști la liberali, țărăniști, casa regală (aici își găseau reprezentanții corpul de ofițeri și generali, armata în întregime ei, în frunte cu comandantul suprem — regele). Toate aceste formațiuni organizatorice, dar absolut toate, aveau un nucleu politic conducător — partidul comunist — chiar dacă acest rol nu a fost stipulat și recunoscut formal de toți partenerii, cu care încheiase o alianță politică și chiar dacă Partidul comunist nu și-a revendicat public acest rol. Astfel, în preajma celui mai mare eveniment din istoria contemporană a României — insurrecția din august 1944 — găsea poporul român unit, polarizat în jurul unui nucleu politic istoricește reclamat — Partidul Comunist Român — capabil să conducă și să valorifice energiile acestuia spre izbîndă în această înclăntare cu fascismul.